

Nr 399.

Av herr Jansson i Aspeboda m. fl., om vidgad inlösningsrätt vid laga skifte enligt lagen med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län.

För vissa delar av Kopparbergs län, där jordförhållandena utmärker sig för stor ägosplittring samt särpräglade äganderättsförhållanden m. m., gäller särskilda bestämmelser om delning av jord å landet enligt den s. k. dalalagen den 17 juni 1932. Denna särlagstiftning syftar främst till att främja ägosammandragning och rediga fastighets- och lagfartsförhållanden.

De skiften, som utfördes efter lagens tillkomst, medförde betydelsefulla förbättringar i fastighetsstrukturen. Det stod dock redan tidigt klart, att de praktiska resultaten av lagen icke var helt tillfredsställande. De brukningsenheter, som före skiftet varit alltför små, erhöll ingen förstärkning utan gick lika ofullständiga ur skiftet. Dalalagen innehöll nämligen icke några regler i syfte att kombinera skiftesverksamheten med förstärkning av ofullständiga jordbruk. Detta spörsmål togs upp av dåvarande landshövdingen i länet i framställningar till Kungl. Maj:t åren 1946 och 1947. I dessa framhölls att särskilda åtgärder var erforderliga för att man inom ifrågavarande delar av länet skulle kunna praktiskt tillämpa de grunder för jordbrukets rationalisering, som föreslagits i proposition till 1947 års riksdag. Framställningarna, som syftade till en lämplig samordning av skifte och jordbruksrationalisering, ledde till en utredning i ämnet. På grundval av denna framlade Kungl. Maj:t till 1948 års riksdag en proposition (nr 225) angående viss ändring av ovannämnda lag, vilken proposition i huvudsak bifölls av riksdagen.

Den nämnda lagändringen hade som sitt främsta syfte att skapa ökade möjligheter till att vid de laga skiften, som verkställes enligt dalalagen, åstadkomma en förstärkning av ofullständiga jordbruk med åkerjord. För detta ändamål infördes den bestämmelsen att ägare av obebyggd jordbruksfastighet, som innehåller mindre än ett hektar åker, skall kunna åläggas att frånträda sin inrösningsjord mot likvid i pengar. Den jord, som härigenom blir tillgänglig, kan sedan användas till att förstärka bebyggda ofullständiga jordbruk inom skifteslaget. Sin skogsmark får ifrågavarande ägare av små obebyggda andelar däremot behålla, men skogsmarken skall utläggas i gemensamma lotter av tillräcklig storlek för ett rationellt skogsbruk.

De erfarenheter, som man numera vunnit av verkningarna av denna lagändring, visar att de rationaliseringsmöjligheter den medger måste anses otillräckliga. Den mark man kan få disponera genom att vid skiftet taga i

anspråk obebyggda fastigheter med mindre åkerareal än ett hektar har visat sig bli alltför obetydlig. De obebyggda fastigheterna innehåller nämligen ofta obetydligt mer än ett hektar åker. Vid skiftena utlägges huvuddelen av den åkerjord, som hör till obebyggda fastigheter, såsom särskilda ägototter. I exempelvis Siljansnäs och Nusnäs skifteslag motsvarar den nu inlösningsbara åkerjorden endast respektive 27 och 47 % av den åkerareal, som hör till obebyggda fastigheter i skifteslagen. Medelarealen åker för de obebyggda brukningsdelar i dessa skifteslag, som ej beröres av inlösningsbestämmelserna, är respektive 1,7 och 1,9 hektar. (Se tabell A i bilagda sammanställning.) En stor del av dessa äges av icke-jordbrukare, bosatta utom orten. I exempelvis Siljansnäs innehas 81 st. av de 147 obebyggda brukningsdelarna av personer bosatta utom kommunen (tabell B). Den alltjämt fortgående arvskiftes- och sämjedelningsverksamheten inom dessa bygder medför vidare att allt större delar av jordbruksjorden och skogsmarken övergår i icke-jordbrukares hand. Inom många skifteslag är åldersfördelningen nu sådan att en dylik utveckling kan befaras komma att äga rum i snabb takt.

Redan i samband med vidtagandet av den nyssnämnda ändringen i dalalagen ifrågasattes det från olika håll huruvida de åtgärder, som där föreslagits, var tillräckligt långtgående. I en del yttranden hade sålunda föreslagits att arealgränsen skulle sättas högre än till ett hektar, och i några yttranden hade också berörts frågan om att utvidga inlösningsrätten till att även omfatta skog. Andra lagutskottet framhöll också i sitt utlåtande (nr 46) att det ur jordpolitisk synpunkt kunde vara önskvärt att göra radikallare ingrepp i den enskildes äganderätt än som föreslagits i propositionen. Utskottet erinrade emellertid om att det vid dalalagens tillkomst ansågs vara av stor vikt att ortsbefolkningens önskemål och synpunkter skulle vinna beaktande. I likhet med departementschefen ansåg utskottet att det inte heller, då man ändrade dalalagen, borde komma i fråga att påtvinga en viss bygd bestämmelser, till vilka en ansvarsmedveten ortsopinion ställde sig främmande. Enligt utskottets uppfattning kunde radikallare ingrepp i äganderätten än som föreslagits i propositionen befaras komma i konflikt med ortsopinionen. Därtill kommer att den lagändring, som föreslagits i propositionen, vore av provisorisk karaktär. Enligt utskottets uppfattning borde man i dåvarande läge icke gå längre än som föreslagits i propositionen.

De skäl, som andra lagutskottet sålunda anförde för att inlösningsrätten skulle bli strängt begränsad, var måhända bärande vid den tidpunkt, då uttalandet gjordes. Den utveckling, som ägt rum sedan dess, synes emellertid motivera att frågan nu upptages till förnyad prövning. Såsom förut berörts är de nuvarande inlösningsbestämmelserna otillräckliga för syftet att skapa ändamålsenliga brukningsdelar i samband med skiftena. Inlösningsbestämmelserna bör därför ändras, så att de ger möjlighet att effektivare tillvarataga jordbrukets och skogsbrukets samt hela bygdens intressen. Hur långt man därvid bör gå är självfallet en avvägningsfråga, som en kommande utredning får ta ställning till. Det måste emellertid anses ofrånkom-

ligt, att bygdens intressen tillmätas större vikt än äganderättsintressena hos utom kommunen boende. Ortsopinionen har otvivelaktigt utvecklats på sådant sätt, att i vart fall en dylik utvidgning av inlösningsrätten ej skulle möta motstånd utan tvärtom hälsas med tillfredsställelse. Det förtjänar vidare understrykas, att även andra lagutskottet avsåg att de nu gällande bestämmelserna skulle vara av provisorisk karaktär. Med hänsyn härtill bör en utredning rörande möjligheterna att vidga inlösningsrätten vid laga skiften enligt dalalagen snarast komma till stånd. På grund av vad tidigare anförts bör en kommande utredning ta sikte på en utökning av möjligheterna att inlösa obebyggd jordbruksjord från icke-jordbrukande personer, bosatta utanför kommunen, samt införande av inlösningsrätt till skog från nämnda ägarkategori.

Såsom tidigare anförts saknas f. n. möjlighet till inlösning av skogsmark. Detta måste betraktas som en väsentlig brist i nuvarande lagstiftning, vilken sålunda lämnar möjlighet att vid laga skifte skilja jord och skog i de fall den obebyggda jordbruksfastigheten omfattar mindre än ett hektar inrösningsjord. I av lagstiftningen berörda bygder är det av avgörande betydelse att jord och skog kompletteras varandra om den jordbrukande befolkningen skall uppnå en tryggad utkomst. För att bärkraftiga brukningsdelar i större utsträckning skall kunna skapas i samband med skiftena, måste enligt vår bestämda mening inlösningsrätt även till skog införas. Det må i detta sammanhang förtjäna påpekas, att införandet av en dylik inlösningsrätt i och för sig inte skulle innebära någon nyhet, eftersom rätt att exproprieras skog för förstärkning av ofullständiga jordbruk redan föreligger.

Med åberopande av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen må besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en skyndsamt utredning rörande vidgad inlösningsrätt vid laga skiften enligt dalalagen företages, samt att för riksdagen framlägges de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 27 januari 1953.

Rob. L. Jansson

Olof Hammar.

Elsa Lindskog.

i Aspeboda.

Tabell A.

Sammanställning

beträffande skifteslag inom skilda delar av dalalagens tillämpningsområde utvisande i vad mån brukningsdelar utan fullständiga åbyggnader — oberoende sådana obebbyggda brukningsdelar vars ägare har jordbruksgård i skifteslagets närhet — har större eller mindre areal åker än 1 hektar.

Skifteslag	Antal	Areal åker i ha	Antal brukningsdelar med en åkerareal		Areal åker för brukningsdelar med en åkerareal	
			mindre än 1 ha	större än eller = 1 ha	mindre än 1 ha	större än eller = 1 ha
			%	%	%	%
1	2	3	4	5	6	7
Backa-Våbäck	6	23	17	83	4	96
Vallmora-Billingsnäs	7	8	57	43	11	89
Hagen	23	16	70	30	36	64
Siljansnäs	216	215	57	43	27	73
Nusnäs	155	133	76	24	47	53
Oxberg	80	52	76	24	38	62

Sammanställning

rörande *Siljansnäs* socken utom Limå bruk och byarna Hallen, Backbyn och Näsbyggebyn, visande dels brukningsdelarnas fördelning med hänsyn till areal åker och byggnadsbestånd, dels brukningsdelarnas skogstillgång, dels ock bostadsorten för de obebyggda brukningsdelarnas ägare.

Areal åker i ha	Obebyggda brukningsdelar, vars ägare saknar jordbruksgård i socknen					Brukningsdelar med endast bostadshus			Brukningsdelar med fullständiga åbyggnader			Obebyggda brukningsdelar, vars ägare har jordbruksgård inom annan del av socknen			Summa		
	Antal ägare bosatta		Antal	Areal skogsmark i ha		Antal	Areal skogsmark i ha		Antal	Areal skogsmark i ha		Antal	Areal skogsmark i ha		Antal	Areal skogsmark i ha	
	inom	utom		To-talt	Medel-tal		To-talt	Medel-tal		To-talt	Medel-tal		To-talt	Medel-tal		To-talt	Medel-tal
	Siljansnäs																
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
0-1-1	40	49	89	586	6·6	33	148	4·5	28	152	5·4	37	531	14·4	187	1 417	7·6
1-2	21	27	48	542	11·3	23	211	9·6	85	1 048	12·3	9	142	15·8	164	1 943	11·8
2-3	2	2	4	90	22·5	7	106	15·1	75	1 649	22·3	1	35	35·0	87	1 880	21·9
3-4	3	3	6	173	28·8	5	124	24·8	59	1 680	29·5				70	1 977	29·1
4-5						2	53	26·5	32	1 178	36·8				34	1 231	36·2
5-6									26	1 098	47·8				26	1 098	47·8
6-7									13	648	54·0				13	648	54·0
7-8									5	191	47·7				5	191	47·7
8-9									2	147	73·5				2	147	73·5
9-10									1	33	33·0				1	33	33·0
större än 10									1	106	106·0				1	106	106·0
Summa	66	81	147	1 391	9·4	69	642	9·3	327	7 930	24·2	47	708	15·0	590	10 671	18·3
Areal ha åker (%)			126 (11)			89 (8)			915 (78)			35 (3)			1 165 (100)		